

V. RECENZII

PR. PROF. DR. ALEXANDRU MORARU, ÎNVĂȚĂMÂNTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR ORTODOX DIN CLUJ (1924-1952), ED. A II-A – REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ -, CLUJ-NAPOCA, ED. RENAȘTEREA, 2020, 488 P.

În anul 2020, la împlinirea a trei decenii de la reînființarea Institutului teologic universitar ortodox din Cluj-Napoca (din 1992 Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai”) vede lumina tiparului, la Editura Renașterea a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, cu binecuvântarea ÎPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, ediția a II-a, îmbunătățită, a lucrării *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, aparținând Pr. Prof. dr. Alexandru Moraru (ediția I a apărut în anul 1996 sub egida Editurii Presa Universitară Clujeană).

Cartea are 6 capitole, precedate de mesajul ÎPS Andrei intitulat *Școala teologică clujeană* care evocă personalitatea Episcopului Nicolae Ivan, ctitorul acestei instituții, *Cuvânt înainte* (la ediția I) și *Lămurire la ediția a II-a* semnate de autor care mulțumește celor care au făcut posibilă apariția volumului de față: Pr. Ioan Pinteș, directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc” din Bistrița și Pr. dr. Dumitru-Marcel Andreica (Florești-Cluj) și urmate de *Concluzii, Anexe și Bibliografie selectivă*.

Capitolul I *Învățământul teologic ortodox în contextul vieții românești transilvănene – privire generală* reprezintă o incursiune istorică care urmărește evoluția școlilor pentru pregătirea slujitorilor Bisericii de pe teritoriul țării noastre din cele mai vechi timpuri până în anii ce au urmat Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, când s-a înființat Institutul teologic ortodox la Cluj, în 1924.

Capitolul II *Istoricul învățământului teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)* este cel mai extins și prezintă cu multă acrivie, redând un număr însemnat de documente (corepundența Episcopului Nicolae Ivan cu Ministerul Instrucțiunii Publice, discursuri de la inaugurarea festivă, inaugurarea internatului, aniversarea a 10 ani de activitate, corepundența

cu Ministerul Cultelor) aspecte privind înființarea și apoi a desfășurării procesului instructiv-educativ pe parcursul celor 28 de ani de existență a instituției de învățământ teologic universitar ortodox din Cluj cu trei etape (Institut teologic 1914-1925, Academie teologică 1925-1948 și Institut teologic de grad universitar 1948-1952), repartizarea disciplinelor pe catedre, conferințe, asistențe, evoluția structurii corpului profesoral și a numărului de studenți înmatriculați.

După reînvierea vechilor Episcopii de Vad și Feleac, cu scaunul la Cluj, în 1921, sub titulatura de Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului și alegerea primului ierarh în persoana Arhim. Nicolae Ivan, două au fost năzuințele acestuia: întemeierea unei școli teologice superioare și construirea unei catedrale eparhiale.

Încă din februarie 1923, Episcopul Nicolae Ivan a alcătuit un memoriu către primul-ministru al țării, Ministerul Instrucțiunii Publice și Ministerul Cultelor, prin care cerea înființarea unei Facultăți de Teologie în cadrul Universității clujene. Un memoriu în acest sens a fost trimis și Senatului Universității, demersuri rămase fără rezultat.

Consiliul de Miniștri a aprobat înființarea unui Institut teologic la Cluj, după modelul Academiiilor Teologice ortodoxe din Transilvania și Banat (Sibiu, Arad, Oradea și Caransebeș). Institutul și-a deschis oficial cursurile la 1 octombrie 1924. Inaugurarea festivă a avut loc la 6 decembrie, de sărbătoarea Sfântului Nicolae, patronul Institutului.

În ședința Adunării eparhiale din aprilie 1925 s-a hotărât, ca Institutul să fie organizat ca Academie teologică, pentru ca la timpul potrivit, să fie transformată în Facultate de Teologie, iar apoi încorporată în Universitate. La Adunarea eparhială din mai 1928 deputatul eparhial Prof. univ. dr. Gheorghe Bogdan-Duică, rectorul Universității clujene a propus înființarea unei Facultăți de Teologie pe lângă Universitatea din Cluj. Această propunere viza de fapt înălțarea Academiei teologice la rang de facultate și apoi includerea ei în vestita Universitate din Cluj. Evenimentele timpului și oamenii potrivnici Ortodoxiei n-au permis însă realizarea acestui mare act pentru Biserică și Națiune.

Academia a avut de suferit în timpul ocupației hortyste a nordului Transilvaniei (1940-1944) când cea mai mare parte dintre profesorii ei s-au refugiat la Sibiu, rămânând la catedră doar două cadre didactice titulare: Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu și Pr. prof. dr. Ioan Pașca, catedrele vacante fiind suplinite de consilieri eparhiali și profesori de Religie din învățământul secundar.

Autoritățile de stat ale acelor vremi nu au aprobat Academiiilor Teologice Ortodoxe din Transilvania și Banat să acorde și titlul de licențiat în Teologie, până mai târziu (cea din Cluj în 1949), cu toate că planurile de învățământ,

programele analitice și cadrele didactice din această parte a țării nu erau cu nimic mai prejos decât cele ale Facultăților de Teologie din București, Cernăuți și Chișinău. În perioada 1924-1936, 18 candidați s-au prezentat la examenul de licență, organizat în virtutea autonomiei bisericești, dar nerecunoscut niciodată de autoritatea de stat.

În urma reorganizării învățământului teologic, prin separarea învățământului religios de cel de stat, în anul 1948, au fost desființate Academii Teologice din Arad, Caransebeș și Oradea, Academia Teologică din Cluj a fost ridicată la rang de Institut Teologic de grad universitar, devenind unul dintre cele trei Institute Teologice Universitare ortodoxe din România, alături de cele din București și Sibiu.

Sunt enumerate aici și vizitele întreprinse la această școală teologică de ierarhi: Patriarhul Justinian, Mitropolitul Sebastian Rusan al Moldovei, Episcopii Ioan Stroia al Armatei, Nicolae Popoviciu al Oradiei, Teofil Herineanu al Romanului și Hușilor și Andrei Magieru al Aradului, miniștrii: Alexandru Lapedatu, Vasile Sasu, Stanciu Stoian, rectorii Gheorghe Bogdan-Duică, Florian Ștefănescu-Goangă (ai Universității din Cluj), Petre Vintilescu (al Institutului Teologic din București).

Menționăm că în urma Reîntregirii Bisericii Ortodoxe din Transilvania au fost numiți la Institutul clujean clerici din Biserica unită: Pr. prof. dr. Alexandru Filipașcu, Pr. prof. dr. Gheorghe Barna, Pr. Coriolan Ciobanu, Pr. dr. Ioan Moldovan, Pr. prof. Petru Suci, Pr. lect. Vasile Rusu, Pr. Ioan Pele, Pr. Ioan Seplecan, Pr. asist. Vasile Bondrea, Pr. asist. Victor Ienciu, Pr. asist. Ioan Pop.

Activitatea Institutului a fost întreruptă brusc, prin desființarea sa, în mod samavolnic, de către regimul comunist ateu în iunie 1952, prin aceasta fiind umilită Ortodoxia.

Institutul/Academia a fost condus de preoții profesori: Andrei Buzdug (1924-1926), decan, Ioan Pașca (1926-1927) decan și (1943-1946) rector, Orest Bucevschi (1926-1927), decan, Ioan Vască (1927-1930), decan și (1930-1937) rector, Liviu Galaction Munteanu (1946-1952), rector.

Capitolul III În slujba Bisericii și a neamului are două secțiuni:

A. *Cadrele didactice* care evidențiază activitatea științifică foarte bogată a profesorilor, personalități de excepție cunoscute în țară, dar și în străinătate, enumerând lucrările cele mai reprezentative în cadrul secțiilor Teologie biblică, istorică, sistematică și practică, dar și pe cea misionară, predicatorială și de culturalizare a maselor defășurată în cadrul vizitelor misionare la orașe și sate în Eparhia Clujului și chiar în Mitropolia Ardealului și a manifestărilor culturale organizate în capitala Transilvaniei. Este amintită și activitatea cadrelor didactice la Cursurile de îndrumare preoțească din perioada 1949-1952. Trebuie subliniată și cooptarea cadrelor didactice de la Institutul

Teologic Universitar din Cluj în comisiile pentru alcătuire a manualelor pentru învățământul teologic superior din Patriarhia Română (Studiul Vechiului Testament, Studiul Noului Testament, Istoria bisericească universală, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Teologia Dogmatică și Simbolică și Morală creștină).

B. *Studentii* care oferă cititorilor amănunte din activitatea internă (conferințe, meditații, ședințe literare) și externă (descinderi cu programe în numeroase localități ale eparhiei, cu scopul întăririi credincioșilor în credința străbună, precum și culturalizarea satelor) a Societății studenților teologi „Credința Ortodoxă”, asociație culturală transilvăneană de frunte de la mijlocul secolului al XX-lea (înființată în 1924 și obligată să-și înceteze activitatea imediat după 30 decembrie 1947). În perioada 1932-1936 în cadrul Societății „Credința Ortodoxă” a funcționat *Centrul studențesc de studii religioase*.

Tot aici aflăm aspecte despre Biblioteca acestei școli superioare de Teologie. Fondul de carte a ajuns în 1952 (anul desființării) la aproximativ 20000 de volume, preluate de Biblioteca Eparhiei Clujului, dar din păcate un număr mare de cărți au fost distruse de autoritățile comuniste.

Capitolul IV *Probleme administrativ-gospodărești* prezintă clădirile (din str. Avram Iancu, nr. 6, str. Nicolae Bălcescu, nr. 21, str. Iașilor nr. 14 și Piața Avram Iancu 18) în care instituția și-a desfășurat activitatea (săli de curs, decanat, paraclis – sfințit în 5 noiembrie 1939, internat, cantină. Aici sunt pomeniți și funcționarii administrativi: directori, administratori, secretari, șefi sector personal, pedagogi.

Capitolul V *Absolvenți și licențiați ai institutului – personalități* evocă figurile a doi ierarhi ai Bisericii noastre care au fost licențiați ai Institutului teologic de grad universitar din Cluj: Antonie Plămădeală (Episcop vicar patriarhal între 1970-1979, Episcop al Buzăului între 1979-1982 și Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului între 1982-2005) și Ioachim Mareș (Arhiepiscop vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor între 1985-1996 și episcop al Hușilor între 1996-2009). Absolvenți ai școlii teologice de la Cluj au fost și Pr. prof. univ. dr. Isidor Todoran, Arhid. prof. univ. dr. Ioan Zăgorean, Pr. dr. Florea Mureșanu, Pr. lect. univ. drd. Ioan Bunea, Arhid. conf. univ. Ioan Brie, care vor deveni cadre didactice ale ei, dar și Pr. dr. Iuliu Goșescu (ajuns vicar eparhial la Cluj). O serie de studenți care au frecventat cursurile de Teologie la Cluj (pentru anumite perioade) au devenit ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române (Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului între 1993-2011, în perioada 2005-2011 și Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului), cadre didactice (Pr. prof. univ. dr. Ilie Moldovan, Pr. prof. Ioan V. Pop, Diac. conf. Titus Țifu, Pr. lect. Augustin

Faur, Diac. asist. Leon Bândilă, Asist. Liviu Buzdug), vicari, consilieri, inspectori sau secretari eparhiali, protopopi.

Capitolul VI *Biobibliografia cadrelor didactice* este unul de prosopografie care oglindește viața și activitatea profesorilor titulari: Pr. prof. dr. Andrei Buzdug, Pr. prof. dr. Ioan Pașca, Arhid. prof. dr. Orest Bucevschi, Arhid. prof. dr. Ioan Vască, Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu, Prof. dr. Gheorghe G. Stănescu, Prof. dr. Vasile Petrașcu, Pr. prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. prof. dr. Nicolae Balca, Pr. prof. dr. Alexandru Filipașcu, Arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean, Pr. prof. dr. Gheorghe Barna, Pr. prof. dr. Petru Suciu, Pr. prof. dr. Ioan Moldovan, a conferențiarilor titulari: Pr. conf. dr. Petru Deheleanu, Pr. conf. dr. Dumitru Bodea, a profesorilor suplinitori: Pr. prof. dr. Ioan Lupaș, Pr. dr. Vasile Sava, Pr. prof. dr. Ilarion Felea, Pr. dr. Florea Mureșanu, Prof. dr. Coriolan Petranu, Prof. dr. Ioan Oțoiu, Prof. dr. V. D. Pârvulescu, Prof. dr. Constantin Martinovici, Diac. dr. Titus Țifu, Prot. Simion Curea, Pr. Emil Nicolescu, a profesorilor suplinitori - medici: dr. Dominic Stanca, dr. Octavian Stanca, Dr. Eugen Nicoară, Prot. Dr. Virgil Ciobanu, Dr. Liviu Telia, a conferențiarilor suplinitori: Prof. dr. Mihail P. Dan, Arhid. Ioan Brie, a spiritualilor (duhovnici): Prot. Ioan Goron, Prot. Nicodim Belea, Prot. Pavel Șendrea, Prot. Gheorghe Noveanu, Pr. dr. Gheorghe Sofian, Pr. prof. dr. Petre Procopovici, a lectorilor titulari: Pr. lect. Ioan Bunea, Pr. lect. Augustin Faur, Pr. lect. Vasile Rusu, a asistenților titulari: Pr. asist. Ioan Pop, Pr. asist. Vasile Bondrea, Pr. asist. Victor Ineciu, Diac. asist. Leon I. Bândilă, Pr. asist. Ilie V. Spiridon și Arhid. asist. Liviu Buzdug.

Concluziile sunt succinte și sintetizează conținutul lucrării.

Anexe (se constituie ca al VII-lea capitol, completează demersul investigativ, dând lucrării un plus de valoare) și cuprind: Studenții Institutului (Academiei teologice) din Cluj (1924-1952), Tabloul „primilor licențiați” ai Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj dintre anii 1924-1936, Tabloul licențiaților Institutului Teologic de Grad Universitar din Cluj (1949-1952), Statistica generală a studenților de la Institutul/Academia teologic/ă ortodoxă română din Cluj pe anii de studii (1924-1952), Regulamentul Academiei Teologice Ortodoxe Române din anul 1930, Regulamentul Societății Teologice „Credința Ortodoxă” pentru literatură, propagandă și muzică, Regulament special pentru cabinetul de lectură și bibliotecă, Proces verbal luat în ședința extraordinară a Consiliului profesoral din 24 Martie 1937, Regulamentul de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ pentru pregătirea personalului cultului Bisericii Ortodoxe Române (1948) și Fotografii.

Funcționând în capitala Transilvaniei, această instituție a jucat un rol important – prin formarea slujitorilor Bisericii la nivelul exigențelor timpului - în restabilirea situației firești a Bisericii Ortodoxe Române și, prin aceasta, a românilor din această parte a țării, în general. Academia Teologică din Cluj

a dat un număr însemnat de absolvenți, majoritatea dintre ei au ajuns preoți la parohii în diferite eparhii din țară (în special din Transilvania), alții dascăli de religie în învățământul general sau secundar, iar câțiva dintre ei profesori de Teologie.

Trebuie apreciată munca asiduă a părintelui profesor Alexandru Moraru, istoric bisericesc de seamă al Ortodoxiei românești, care pe baza surselor de arhivă (matricolele studenților, registre ale examenelor de absolvire, fișe personale, registre de procese verbale, convocatoare, rapoarte de activitate) și a celor edite, a reușit să reconstituie, cu exactitate și în cele mai mici amănunte și să redacteze într-o excelentă formă, istoria acestei importante instituții de cultură teologică și spiritualitate.

DACIAN BUT-CĂPUȘAN